

Бобан М. ТРИПКОВИЋ*Универзитет у Београду, Филозофски факултет – Одељење за археологију*

ЖИВОТ У ВОДОПЛАВИНАМА (ПРА)ИСТОРИЈСКЕ МАЧВЕ: ИЗМЕЂУ ЕВИДЕНЦИЈЕ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Апстракт: Нестабилни водни режими у пољопривредним подручјима су један од фундаменталних проблема са којима се суочавају људска производна друштва. Било да је реч о изливању река из корита или јаким бујичним токовима, мањем или већем поплављеном подручју, дужем или краћем задржавању воде, они периодично наносе огромну штету пољопривредним усевама, изазивају оскудицу хране, уништавају имовину, стварају мочварно и баровито земљиште и чине неизвесним повратак у уобичајени живот. Из перспективе историјско-географског развоја поставља се питање: како су се људи у прошлости прилагођавали животу у мочварном и баровитом окружењу и да ли је наше искуство другачије од њиховог? У овом раду то је приказано на примеру плодне мачванске равнице у западној Србији, за време од раног неолита до раног енеолита, што је период од краја VII до краја V миленијума. Мачва је богата материјалним остацима из назначеног периода, који су традиционално тумачени као културна адаптација на мочварно и водоплавно окружење. У модерном добу такође је одликују честе и катастрофалне поплаве, па метод овог рада тестира имплицитан став, који стиче све више поклоника у археологији, да наше разумевање прошлости, циљеви истраживања и селекција података јесу условљени нашим савременим искуством и опажајем сопствене стварности. Циљ аутора рада је да на примеру односа савременог и прошлог покаже како је наше дугорочно искуство сусрета с водоплавном и мочварном средином створило или наметнуло чврсту везу између археолошке евиденције и интерпретације.

Кључне речи: Мачва, западна Србија, поплаве, криза, живот у мочвари, неолит/енеолит, мелиорација, цивилизација

УВОД

Нестабилни водни режими у традиционално пољопривредним подручјима један су од фундаменталних проблема с којима се суочавају људска производна друштва. Било да је реч о изливању река из корита или јаким бујичним токовима, мањем или већем поплављеном подручју, дужем или краћем задржавању воде, они периодично наносе огромну штету пољопривредним усевима, изазивају оскудице хране, уништавају имовину, стварају мочварно и баровито земљиште и чине неизвесном перспективу повратка у уобичајени живот. Поплаве великих размера су саставни део нашег историјског искуства, па су с временом развијани и примењивани различити механизми заштите у угроженим и плавним подручјима. О томе како су поплаве из далеке прошлости могле да постану део нашег друштвеног сећања или о величини катастрофе коју могу да изазову сведоче, примера ради, библијски Велики потоп или онај поменут у *Еју о Гиліамешу*. Према томе, живот у водоплавним подручјима и кризе изазване поплавом utkани су у људско сећање, део су нашег историјског искуства и асоцијативно граде културолошку спону од традиције ка стварности и од прошлости ка садашњости. У овом раду испитују се алтернативни, вишесмерни и циркуларни путеви конструкције археолошког знања, у којима опажање истраживачког окружења актуелизује давне феномене, догађаје и процесе и постаје важно или најважније за археолошку (ре)конструкцију живота у прошлости.¹

Упознавање животне средине посебно је значајно за праисторијску археологију, дисциплинарну традицију чији је важан истраживачки корен израстао из окриља природних наука, па инхерентно садржи потенцијал да човекову прошлост проучава, између осталог, и на основу његовог природног окружења. Из тог разлога, истраживања из домена праисторијске археологије пружају релативно детаљан историјски увид у однос археологије као научне дисциплине која проучава прошлост претежно на основу материјалних остатака и конкретног објекта проучавања, чије место у природи партиципира у нашем савременом искуству и нашим знањима о свету или о односу човека и природе. *Игеја* овог рада почива на имплицитном ставу, који стиче све више поклоника у археологији, да наше разумевање прошлости, циљеви истраживања и селекција података јесу условљени нашом друштвеном рутином и опажајем сопствене стварности (Babić 2018; Трипковић 2020). Како су, примера ради, ововремена суочавања с поплавама, примењени механизми заштите и тежња ка већој продуктивности могли да буду преточени у релевантан истраживачки и интерпретативни пут за разумевање далеке прошлости? *Загађањак* рада је управо да на селектованом примеру прикаже како је дугорочно искуство живота у водоплавном и мочварном окружењу utkано једнако у прошлост и садашњост, у стварност и традицију, у мит и сећање, у археолошку евиденцију и интерпретацију.

Примарна географска област овог рада је Мачва, равница у западној Србији, која важи за пољопривредно подручје од посебне економске важности за

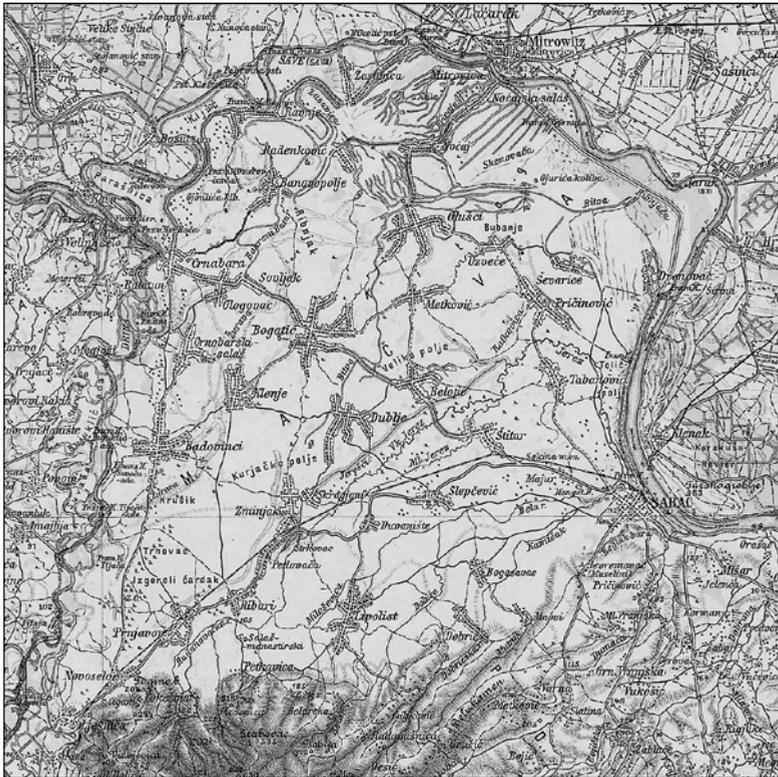
¹ Рад је настао у оквиру истраживачког пројекта *Човек и друштво у време кризе* Филозофског факултета Универзитета у Београду.

регионалну и државну економију. Пољопривредне културе попут пшенице, јечма и кукуруза, гајене на плодној мачванској земљи, уобичајено доносе високи род. С друге стране, годишњи приноси су у Мачви током последњег века били веома нестабилни услед специфичности регионалне географије, које доводе до честих и непредвидивих плављења. Само током протекле деценије сведочили смо катастрофалним поплавама и имали прилику да видимо на делу различите механизме заштите, као и оне који су недостајали у конкретним ситуацијама. Отуда се, из перспективе историјско-географског развоја, поставља следеће *питање*: како су се људи у далекој прошлости прилагођавали животу у тако негостољубивом окружењу, да ли је оно у Мачви било исто или слично данашњем и како је утицало на примену и развој земљорадње? С обзиром на то да је подручје Мачве богато остацима из праисторијског, античког и средњовековног доба (Васиљевић 1994; Васиљевић 1996; Стојић и Церовић 2011), наведена истраживачка питања могла би да се примене током разматрања огромног хронолошког распона и за различите друштвене и историјске контексте. Овде ће, као илустрација, бити приказане досадашње идеје и корени археолошке интерпретације за време од раног неолита до раног енеолита, што оквирно обухвата период од краја VII до почетка IV миленијума пре н. е., на основу калибрираних радиометријских датума из региона (Borić 2009; Orton 2012). То је доба од посебног значаја за проучавање пољопривредне производње, што разумевање криза, поплава и адаптација у прошлости чини изазовним тематским оквиром, у којем није лако успоставити истраживачку границу између прошлости и садашњости.

ПОПЛАВЕ У МАЧВИ: УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ

Мачва је равница у западној Србији, површине од 862 km², која је оивичена рекама Савом на северу и истоку и Дрином на западу, и планином Цером на југу (карта 1). Она је најјужнији огранак велике Панонске низије, па према томе има њен равничарски пејзаж и педолошку подлогу погодну за интензивну пољопривредну производњу (Марковић 1970). Из историјских навода је познато да је Мачва донедавно била шумовита и мочварна, с посебно непредвидивим водним режимом и многим забареним подручјима. О томе сведочи аустријски штабни официр Адам Вајнгартен, који је 1820. објавио географско-историјски опис Србије, у којем истиче да се у Мачви, поред блатишта и мочвара, налазе непроходне шуме (према Ćorović 1997). То је вероватно пејзаж који је вековима био преовлађујући у Мачви, због чега се локално становништво у прошлости бавило претежно сточарством и, тек у ограниченој мери, земљорадњом (Ćorović 1997). Постепеном применом хидротехничких мера, земљорадња је постала значајан део привредних активности сеоских домаћинстава, што је наставила да буде и индустријализацијом Србије у периоду након Другог светског рата. Нестабилан водни режим Мачве утицао је, међутим, на живот мачванских сељана, умањујући количину произведених добара, изазивајући непредвидиве сезоналне несигурности и спречавајући их да искористе све потенцијале плодног земљишта. Поплаве су утицале и на ре-

гионалну индустријску и путну инфраструктуру, чак и тамо где су речна корита уређена или где постоји одбрамбена линија ради заштите од плављења (Марковић 1970; Поповић и Вулећић 2019).

Карта 1 Мачва, равница у западној Србији, одсечак аустроугарске карте из 1897. године (<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/3felmeres.htm>)

Map 1 Mačva plain of western Serbia, a section of an Austro-Hungarian map dating from 1897. (<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/3felmeres.htm>)

Неповољан водни режим Мачве проистиче из природних одлика регионалне географије, које доводе до честих поплава. Оне су првенствено последица *периодичног изливања водоитокова који окружују или пресецају Мачву*. С обзиром на то да је са три стране оивичена токовима Саве и Дрине, у великој мери је подложна њиховом утицају (Милојевић 1962). Плављење Мачве је периодични феномен, релативно чест, повезан с обилним падавинама или топљењем снега у изворишним појасевима великих река. Други разлог честих поплава били су *дугички њокови са Цера* (Stefanović, Gavrilović and Vajčetić 2014), који такође настају услед обилних падавина или отапањем снежног покривача, а путем мреже планинских потока и река се сливају у Мачву, угрожавајући нарочито њен јужни део. Трећи разлог је *висок ниво њодземних вода* (Алексић 1891). Наиме, подземне воде у мачванском региону су на природно високом нивоу, па свако даље подизање њихове висине, најчешће под утицајем Саве и Дрине, доводи заправо до плављења равничарског подручја и дужег задржавања воде у природним де-

пресијама. Последњи разлог је *илиновићо и водонейројусно земљиштие*, које је одлика јужне Мачве. Педолошку подлогу тамо претежно чини псеудоглеј (параподзол), тип земљишта карактеристичан по густој глинастој структури која спречава активну дренажу воде, што доводи до тога да се поплава у Мачви, када се једном догоди, задржава извесно време, пролонгирајући ефекат плављења.

С обзиром на то да је Мачва испресецана рекама Битвом, Јерезом, Журавом, Белом реком и Батаром, које су природне артерије те велике плавне мреже, плодна мачванска равница била је у прошлости периодично изложена поплавама, од којих су неке имале размере катастрофе (Поповић и Вулетић 2019). У XIX веку, трећина Мачве налазила се стално под водом, а једна од катастрофалних поплава забележена је крајем века (1896), када је читава област била под водом. Штавише, поплаве великих размера регистроване су и 1924, 1926, 1932, 1940, 1944. и 1962. (Марковић 1970). Из тих разлога, обимне регулације водотокова спроведене су у Мачви крајем XIX века, између два светска рата, а потом и током друге половине XX века (Поповић и Вулетић 2019; уп. Трипковић 2017). Механизми заштите били су изградња обалоутврда, копање одводних и регулационих канала, повећање висине заштитног бедема и, напослетку, изградња Церског ободног канала у другој половини века. Упркос томе, плављења великих делова Мачве су и даље релативно учестала. Ако се посматра само XXI век, веће поплаве забележене су 2001, 2010. и 2014, угрожавајући становништво и имовину, као и регионалну пољопривредну и индустријску производњу. Чињеница да је мачванска равница плављена и након регулације водотокова указује на дуготрајно нестабилну средину која не може лако да се опитоми и прилагоди за пољопривредну делатност. Како је, онда, могао да изгледа живот у мочварној и баровитој праисторијској Мачви или, одређеније, у Мачви неолитског доба, када је пољопривреда несумњиво имала значајну економску улогу? И како су данашње искуство поплава у Мачви, сусрети с кризама изазваним поплавом или, једноставно, потреба за унапређењем пољопривредне производње могли да обликују разумевање прошлости, да понуде истраживачке смернице или да одреде оквир интерпретације?

ОПАЖАЊЕ ОКРУЖЕЊА И ПРОШЛОСТ:

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА, ЛЕГЕНДЕ И АРХЕОЛОШКИ ОСТАЦИ

„Мачва се састаје са својим животом између две реке и једне планине. Између широке Саве, плаховите Дрине и плавичастог Цера. ...Ова равница прво је била Мочва (мочвара). ...Данашње мртве реке и мртве баре остале су да сведоче о томе” (Арсеновић 1996).²

Свакодневни сусрети становника Мачве с баровитом и мочварном средином имају речит одраз у локалној традицији. О томе сведоче назив познатог села Црна Бара и неколико других локација истог имена широм Мачве, по-

² Извод из предговора књиге *Мачва, историја, становништво* (Васиљевић 1996), који је писао Томислав Арсеновић (1932–2019), историчар, књижевник и гимназијски професор из Шапца.

том честа појава речи „млаква“ (бара, локва) на мапама, као и топонима Бела бара, Дуга бара, Вранића бара, Студена бара, Широка бара, Прека бара, Рибњача, Жабари, баре Милачка, Ракитовача, Ратковача и Локвањуша, Бареш и др. Данас се ти забарени простори не могу уочити на терену, али називи потврђују да су за многе генерације могли бити непосредно и трајно искуство. То вероватно показује и уверење, распрострањено у локалној култури и традицији, да име Мачве потиче од имена средњовековног града Мочва, чије би порекло требало тражити у словенској речи „мочвара“ (уп. Арсеновић 1996).³ Да је баровита мачванска средина причињавала потешкоће локалном становништву показује легенда настала у северозападној Мачви, о цину који прокопова канале и спаја водотокове. Легенда је забележена више пута, најпре у делу *Кнежевина Србија* (1876) Милана Ђ. Милићевића (1831–1908), етнографа, тада секретара у Министарству просвете, потом у тексту *Топографија старинских остатака у садањој Мачви* (1881) Антонија Анте Алексића (1844–1893), хидролога, војног географа и картографа, који се с јасним задатком нашао у Мачви, о чему ће бити више речи касније. Иста легенда се налази и у познатом роману *Хајдук Сџанко* Јанка Веселиновића (1896), знаменитог Мачванина, који је рођен у Црној Бари и најпознатији је хроничар мачванског живота. Напоследку, легенда о цину записана је и у делу археолога Миљивоја Васиљевића и Војислава Трбуховића *Најстарије земљорадничке културе у Подрињу* (Трбуховић и Васиљевић 1983), у Трбуховићевом тексту *Најстарији мелиорациони радови у Мачви* (Трбуховић 1985), изнова у Васиљевићевом капиталном делу *Мачва, историја, сџановништво*, а вероватно и на многим другим местима. Записана легенда гласи овако (према Васиљевић 1996):

„Био је некада некакав цин, па заволео сестру рођену и хтео се њоме ожени. Пошто су то сматрали као грех и никако се није могло допустити, то рекну цину: да ће му тек тако бити одобрено да се сестром ожени, ако прокопа корито води из Дрине у Саву. Он пристане и почне копати, али се наједаред спусти тако густа магла, да он није видео куда копа, него је кривудао тамо-амо: на неким местима састављао је сам прокоп. Видећи да од његовог посла нема ништа, он се мани и прокопа и сестре. И дан дањи стоје те удолине које изгледају као водено корито, али само донекле јер нису доведене до Саве.“

Легенду о цину, чији је запис код Милићевића вероватно био инспирација за касније помене, срећемо у делима етнографа, хидролога и картографа, књижевника и археолога, што пружа занимљиву спону мачванског фолклора с циљевима и намерама тако различитих аутора. Легенда је тамо где су описана путовања Мачвом, њена географија, историја и споменици (Милићевић 1876) и тамо где запосленици Краљевине Србије премеравају земљиште ради

3 Према доступним подацима, најранији помени Мачве под тим именом су у другој половини XIII века, када регион јужно од Саве почињу да зову Мачва, највероватније на основу имена града Мачо, који је у то време изграђен и налазио се негде на Сави, али чија тачна локација није поуздано утврђена (Ђирковић 2008).

превођења баровите мачванске средине у пољопривредно земљиште (Алексић 1891). Јавља се и у приказима Мачве и сељака, који је истовремено ратник и борац за слободу у ратовима из којих ће проистећи и велика реформа земљишног поседа у Србији (Веселиновић 1896). Напоследку, легенда је и тамо где археолози истражују и тумаче прошлост неолитске старости, чије су основне одлике управо пољопривредна производња и настањивање плодних равничарских области (Трбуховић и Васиљевић 1983). Мада је посматрају из различитих перспектива, аутори забележену легенду доводе у везу с потребама праисторијског, античког или савременог човека, па се њихове амбиције, назначене у легенди, на први поглед разумеју и као универзалне тежње друштва која се баве земљорадњом. Штавише, према том поједностављеном читању, народно предање почиње да поприма одлике важне (пра)историјске традиције и, сведено на језик истраживања, постаје емпиријски податак научне вредности.

Поступак уобличавања легенде о цину у историјску традицију текао је постепено. Најпре је Милићевић обишао шабачки округ, описао географске одлике,⁴ навео „остатке из старина“, углавном старе цркве, манастире и градове, и понегде их повезао с локалним легендама. Легенду о цину који копа канал од Дрине ка Сави забележио је, међутим, у другом одељку (Места чим било знатна), описујући шумовити потес Парашницу у атару села Црна Бара, наводећи да „тамо има нека удолина, као водино корито, које се не протеже кроза сву њу него донекле. Кажу да је та удолина овако постала: [Био некад некакав цин...]" (Милићевић 1876: 489). Неколико година касније, Анта Алексић, хидролог и географ школован у Аустроугарској, путовао је Мачвом ради израде студије како би се подручје дренирало и обезбедило од честих поплава, али је пописивао и старине, на молбу Јована Драгашевића, познатог српског војног географа и историчара.⁵ Постојао је, међутим, још један разлог који је Алексића усмерио ка попису старина. Наиме, он је одраније имао сазнања о римском прокопу у Срему,⁶ са остацима „вароши, пристаништа, мостова“ дуж трасе канала, и то је покушао да упореди са запажањима из Мачве: „Још при првом бављењу мом у Мачви изгледале су ми врло чудновате оне многе расточице река. Личило ми је, као да су некада човечијом снагом прокопаване и међусобно везане можда у циљу да земљорадњи користе. Изгледало ми је управо као да је у прастаро време Мачва удешена била за вештачко наводњење“ (Алексић 1881: 185). Из тог нарочитог разлога, Алексић се код Мачвана распитивао за остатке римских друмова и мостова. Ипак, кад помиње канал у Парашници (који је копао „Цин“),

4 Између осталог, Милићевић наводи да су крајеви Мачве према Дрини и Сави нарочито плављени, да свако пролеће одлеже под водом и да Мачвани граде насипе који се „мало по мало подижу сваке године“ (Милићевић 1876: 422).

5 Према сопственом наводу, пуковник Драгашевић га је замолио да обрати пажњу на трагове или тврдње о налазиштима римских или још старијих насебина или утврђења (Алексић 1881: 185).

6 Мачва је тада била дефинисана као географска одредница, о чему судимо и из наслова Алексићевог чланка, али за оне упућеније у регионалну географију и историју, у које је сигурно спадао и Анта Алексић, Мачва и Срем нису нужно били различите области. Не само што је Мачва најјужнији део Панонске низије већ је, пре него што се усталило име Мачва, та област називана онострани Срем. С таквим разумевањем локалне историје и географије, могућности компарације две области не само да се увећавају већ чине сугестивну целину.

описује га као „доста удубљено корито (ров), и изгледа, да је туда текао неки рукавац Дрине или Саве.“ Познато му је било да су, по предању, канал копали џинови и истиче да „не личи на такозване римске шанчеве (јарке) као што их по Банату виђамо, па према томе сумњам да је ово било нешто подобно. Који су то Џинови били не уме нико да каже“ (Алексић 1881: 188).

Алексић није са сигурношћу могао да установи постојање вештачких прокопа у Мачви на основу археолошких остатака, није могао да потврди историчност легенде о џину на географски лоцираном примеру, није пронашао ни аналогију са римским шанчевима у Бачкој, али је знао да копање канала и насипа, дренажних, иригационих и заштитних, јесу дело цивилизације, па се иницијално усмерио на то да у Мачви трага за археолошким остацима управо римске цивилизације. Права сврха његовог боравка, међутим, био је проблем поплава, бара и блатишта, па се археолошким остацима даље није бавио и, у складу са својим стварним циљем, убрзо се залагао за копање пловног канала који би ишао средином Мачве, од Дрине ка Сави, с интегрисаним системом речица са Цера и додатним бочним каналима који би одводили воду из бара, а у сушним периодима служили за наводњавање (Алексић 1881).⁷ Кулминација Алексићевог напорног рада у Мачви показала се ипак тек десетак година касније, у обимном извештају о режимима Саве и Дрине, другим мачванским водотоцима, барама, блатиштима и полојима, смеровима будућих канала и местима обалоутврда, те другим механизмима и организацији заштите, укључујући законску регулативу (Алексић 1891). Управо то дело, с детаљним описом и анализом мачванског водног режима, биће инспирација истраживачима Мачве током друге половине XX века, који ће изнова оживети легенду о џину, открити стару цивилизацију и објаснити канале, те наизглед попунити истраживачку празнину из дела свог претходника.

ПРАИСТОРИЈСКА МАЧВА: ПОГЛЕД НА ДАЛЕКУ ПРОШЛОСТ

Праисторијска археологија у Мачви успостављена је као истраживачка пракса тек 60-их година XX века, залагањем Миливоја Васиљевића, првог куратора Народног музеја Шабац. Васиљевић је, заједно са Војиславом Трбуховићем, сарадником Археолошког института у Београду, урадио систематску теренску проспекцију Мачванског округа, што је водило до открића и бележења око 1.500 локалитета, од чега је приближно једна трећина из праисторије. Исти аутори су оживели интересовање за старе канале у Мачви (карта 2), али у њиховом образложењу примећујемо неколико интерпретативних новина. Док је Алексић Мачву видео као претежно водоплавну, баровиту и блатну средину, коју је неопходно исушити и „удесити“ за земљорадњу копањем ка-

⁷ У време Алексићевог боравка у Мачви, велики хидролошки пројекти, попут изградње Суецког или Панамског канала, били су завршени или у току, уз велике финансијске напоре и људске жртве. Као војном географу и хидрологу, ти пројекти савремене цивилизације сигурно су му били познати, и иницијално су могли бити модел који старе канале у Мачви верификује као пројекат античке цивилизације, исто као што изградња предложеног канала претвара руралну мачванску средину у цивилизацију.

нала и изградњом насипа,⁸ Трбуховић и Васиљевић су Мачву приказали као углавном суво и великим делом безводно подручје, које је периодично подложно великим поплавама.⁹ Према томе, док су за Алексића „стари“ прокопи примарно могли бити средство за одводњавање и исушивање бара и блатишта, и потом „удешени за вештачко наводњење“, за Трбуховића и Васиљевића они су примарно служили за акумулацију и контролу воде ради наводњавања плодног, али сувог пољопривредног земљишта. Док је Алексић старе канале покушао да сагледа као дело римске цивилизације, за Трбуховића и Васиљевића они су неупитно настали током неолита; као што је Алексић римске остатке поред канала користио да одреди старост прокопа, тако су Трбуховић и Васиљевић истакли важност неолитских локалитета за утврђивање доба из којег потичу канали (Трипковић 2020). Док је Алексић црнобарску легенду о „дину“ који прокопава канал покушао да сагледа на примеру локализованом у северозападној Мачви и без коначног објашњења, Трбуховић и Васиљевић су је регионализовали, проширили на целу Мачву, са дефинитивним објашњењем. Док је за Алексића, као хидролога, савремена потреба за стварањем канала подстицај вероватно имала у грандиозним пројектима модерне цивилизације, у изградњи Суецког и Панамског канала, археолози су културни предлог за настанак старих канала пронашли у цивилизацијама Египта и Месопотамије, познатим по иригационим каналима (Трбуховић и Васиљевић 1983: 12). Аутори ипак нису били сасвим доследни у интерпретацији, па су „мелиорациони систем“ ради наводњавања „сувог“ земљишта довели наизменично у везу са старчевачком и/или винчанском културом, а потом су издвојили и посебан тип релативно честих локалитета, који је, према њима, чинио управо адаптацију на мочварну и баровиту мачванску средину.

Током дугогодишњег рекогносцирања, Васиљевић и Трбуховић су открили скоро 50 локалитета окружених ровом, које су назвали тип Обровац, према имену које су носили неки од њих (Трбуховић и Васиљевић 1975; Трбуховић и Васиљевић 1983). То су најчешће били локалитети пречника до 40 m и окружени широким ровом, понекад и са очуваним бедемом. Тада су их определили у крај неолита и у период прелаза ка металном добу, што у конвенционалној терминологији данас одговара раном енеолиту, односно другој половини V миленијума (Трипковић 2020). Васиљевић је ископавао пет таквих налазишта, већином у Мачви и, мада су резултати били ограничени величином ископа, методологијом и одређеним неповерењем археолошке заједнице, убрзо је попуњена занимљива и оригинална интерпретација. Локалитети су протумачени као највероватније насеобине једне до две породице, које су биле прилагођене животу у мочварном окружењу. Основна идеја била је да су та станишта настајала копањем широког и дубоког рова, из кога је земља набацивана и набијана тако да издигне ходну површину, која је потом настањивана. Тако су,

8 Алексић је израчунао да у Мачви око 36.000 хектара чине сталне баре и блатишта који су неподесни за пољопривреду (Алексић 1882), што чини приближно 40% територије Мачве.

9 Сматрали су да предео између Дрине и Јереза нема водотокове са сталним извориштима, па је неолитски човек прокопавањем канала спојио баре и регулисао отицање воде (Трбуховић и Васиљевић 1983; Трбуховић 1985).

Карта 2 Удолине и речни рукавци у Мачви, интерпретирани као стари канали за наводњавање (према: Трбуховић и Васиљевић 1983: 13, карта 1)

Map 2 Dried riverbeds and river distributaries in Mačva interpreted as old irrigation channels (after: Трбуховић и Васиљевић 1983: 13, map 1)

према Васиљевићу и Трбуховићу, праисторијски становници створили двоструку заштиту од поплава, подизањем ходне површине и заштитним ровом са бедемом, који је имао додатну улогу дренаже (Трбуховић и Васиљевић 1975; Трбуховић и Васиљевић 1983). Важно је приметити да су у том случају Трбуховић и Васиљевић посматрали праисторијску Мачву као баровиту и мочварну средину.

Изнета запажања, посебно она која се тичу мелиорационих радова, обележила су мачванску археологију, спорадично се налазе у научној литератури из других дисциплина, а изгледно је претпоставити да су наша пут и у јавну сферу. Најважнију улогу у томе сигурно је имало Васиљевићево животно дело *Мачва: историја, становништво* (Васиљевић 1996), у којем износи исцрпне податке о (пра)историји и становништву Мачве до савременог доба. Васиљевић је податке прикупио током вишедеценијског обиласка Мачве и археолошке проспекције округа, о чему сам говори, па корене његовог дела јасно налазимо у дугогодишњем археолошком раду. У књизи изнова видимо помене мелиорационих канала, легенду о цину и локалитете типа Обровац као начине прилагођавања људи на живот у баровитој и мочварној средини. Од почетка књиге, важну улогу имају број и локација праисторијских насеља,

економија, историјски догађаји, детаљни пописи села, подаци о демографији и пореклу становништва. Приметно је, међутим, да значај економије постепено опада према крају књиге, заправо након античког доба она више није важна, нити се помиње. Према томе, извесно је да се аутор не бави доследно мачванском привредом, производњом, сеоским животом, поплавама и кризама, чему смо били сведоци у претходним радовима. Ако, међутим, оставимо по страни стриктно историјске и демографске факте, завршницу књиге допуњује сликовни наратив који се односи управо на поплаве и свакодневни живот мачванских сељака. Наиме, Васиљевић приказује цртеже млекара, вајата, бунара и мачванске свадбе, а етнографски низ завршава сликом мачванске идиле, сеоца окруженог водом, с присталим чамцима и детаљима из сеоског живота (Васиљевић 1996: 129). Чињеница да је више од деценије раније иста слика употребљена да појасни живот у насељима типа Обровац (Трбуховић и Васиљевић 1983) показује да су честа плављења терена ипак имала важну улогу у његовом виђењу регионалне историје, штавише да је свакодневни живот у праисторијској Мачви, према његовом мишљењу, одговарао животу у савременој Мачви. Васиљевић зна да не постоји континуитет становништва, и то посебно истиче, али на супрот њему наглашава континуитет простора. Приказан је управо као вишемиленијумска борба становништва Мачве с поплавама, а географија подручја, пољопривредна производња и сеоски живот су једине константе: војске долазе и одлазе, владари се смењују, државе настају и нестају, становништво се мења, а Мачва остаје иста: земљорадничка и плавна.

ЖИВОТ У ВОДОПЛАВИНАМА: АРХЕОЛОШКА ЕВИДЕНЦИЈА И МОГУЋНОСТ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

У време када су проучаваоци Мачве храбро износили своје интерпретације прошлости, у позадини су се одвијали догађаји и процеси који бацају другачије светло на оквире промишљања и закључивања првих мачванских истраживача старина. Велики земљани радови који су стратешки планирани и изведени спорадично током XIX века, потом између два светска рата и, напослетку, од 70-их година XX века, тек наизглед су били делатности изван домена археологије. Борба сељана с поплавама, исушивање мочварног и баровитог земљишта и унапређење пољопривредне производње били су свакодневно пред очима мачванских истраживача. Подизање и ојачање обалоутврда ставили су под делимичну контролу воде Дрине и Саве, изградња Церског ободног канала спустила је ниво подземних вода, а крчење и заравњивање мањих брежуљкастих површина ради комасације земљишта заиста су унапредили регионалну економију и од мочварне, баровите и шумовите Мачве постепено је настала плодна мачванска равница (Трипковић 2017). Велики мелиорациони пројекти су, међутим, потпуно променили физиографију равнице. Многе реке, речице и потоци, чија су корита донедавно пресецала Мачву, са сталним или повременим током, данас постоје само на мапама. Чак и када је вода повремено присутна, рекама су прокопавањем канала продубљена или измештена корита, а од некада забарених делова Мачве остали су једино топоними. Због тога, испи-

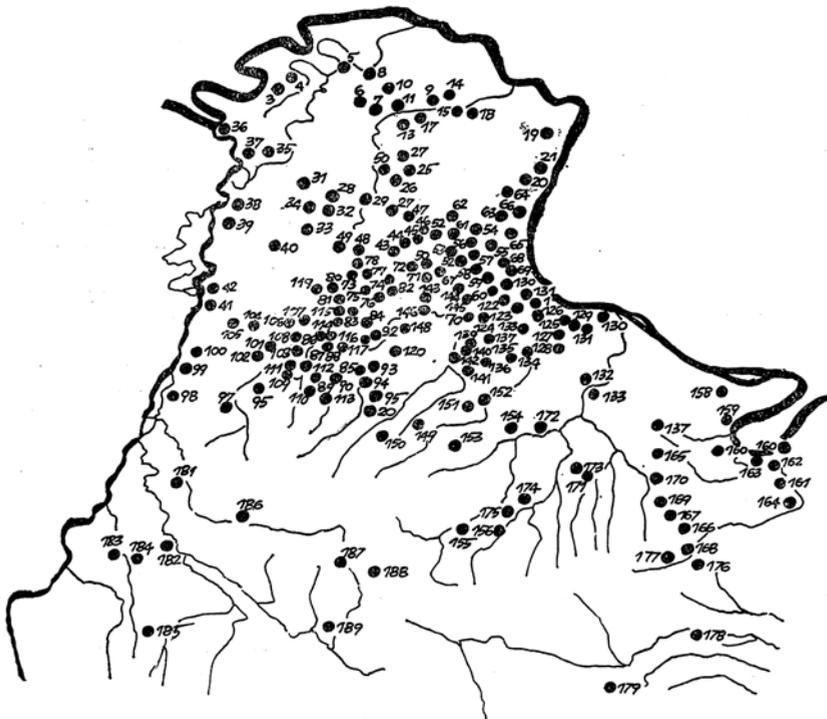
тивање некадашњег изгледа Мачве, провера археолошке евиденције и старих интерпретација захтевају циљано истраживање за сваки период.

Уколико раније понуђене интерпретације мачванског пејзажа упоредимо с расположивим археолошким подацима, одмах уочавамо да у време старчевачке културе није постојао демографски потенцијал за извођење обимних радова попут мелиорација земљишта и захтевног одржавања канала. На подручју Мачве и њеног непосредног окружења евидентирано је 31 старчевачко налазиште (Трбуховић и Васиљевић 1983; Стојић и Церовић 2011), при чему је тек трећина евентуално лоцирана у северним деловима Мачве, који су испресецани речним рукавцима или, према старим археолошким тумачењима, каналима за наводњавање. Према томе, традиционално бављење земљорадњом старчевачких заједница и ретка евиденција која указује на њихову способност да прикупе одређену количину житарица у том подручју,¹⁰ нису довољан доказ, чак ни индиција за наведени закључак. Локације за настањивање у другим подручјима распрострања старчевачке културе такође су уобичајено биле у мочварној и баровитој средини, чији је потенцијал за пољопривредну производњу био прилично ограничен, па су у појединим насељима житарице слабо идентификоване или нису чиниле најважнији ресурс (Greenfield and Karunan 2021). Осим тога, старчевачка насеља су често била сезонска или краткотрајна, што је релативно сигурна позиција за заједницу која антиципирани мобилност практикује као животни стил, а свакако може да је примењује као одговор на недостатак ресурса и лоше производне године, које данас видимо као године кризе (Ђурић 2022).

Ако посматрамо археолошку евиденцију из доба винчанске културе, у мачванском округу забележено је више од 200 насеља. Једино винчанско насеље истраживано у већем обиму је Бенска бара (Јела–Шабац), које указује на дуготрајно настањивање, економију засновану на пољопривреди и интензивне контакте са јужном Панонијом (Стојић и Церовић 2011; Трбуховић и Васиљевић 1983; Vučković 2019). Неуобичајено густа мрежа винчанских насеља у Мачви, која су најчешће била смештена у непосредном суседству, разликује се од веће међусобне дистанце винчанских насеља у другим алувијалним равницама (Milanović 2019), мада постоје и примери њихове збијености у простору (Crnobrnja, Simić i Janković 2009). Учесталост винчанских насеља у водоплавној Мачви је неке истраживаче усмеравала на размишљање о сезонском кретању популације у чијој економији производи сточарства почињу да имају преовлађујућу улогу (Charman 1981), а што је бар делимично потврђено анализом неолитско/енеолитских образаца насељавања и економских пракси (Orton 2012; Milanović 2019). Без неопходних ископавања не можемо да износимо прецизније закључке, али било да је реч о дуготрајним или краткотрајним насељима, сезонском или сталном настањивању, великим или малим насеобинама, винчанска насеља у Мачви указују на успешност боравка у сре-

10 У старчевачком насељу у Бадовинцима откривен је укопани објект (станиште) трапезоидног облика, у којем се налазила посуда испуњена јечмом. С обзиром на то да је станиште укопано, вероватно је реч о краткотрајном или сезонском насељу (Трбуховић и Васиљевић 1983).

дини која се, из ове перспективе, не чини потпуно негостољубивом, штавише постојећи докази иницијално подржавају закључак о успешној регионалној културној адаптацији. У другим срединама, винчанска насеља одликују дуго-трајност (Borić 2009) и демографски потенцијал (Ročić 2011) за извођење комуналних пројеката попут ограђивања и утврђивања (Трипковић 2013), што је у новије време манифестовано растућим бројем открића великих насеља окружених ровом (Borić et al. 2018; Милановић 2021). Ипак, чак се ни на нивоу винчанске културе не препознаје хијерархијско друштво које може да ангажује колективну енергију изнад нивоа насеља, неопходну за прокопавање и одржавање канала (Ročić 2019). Осим тога, винчанска насеља се огромном већином налазе у југоисточном подручју Мачве, релативно удаљена од претпостављене мреже иригационих канала (карта 3). Посматрана из те перспективе, идеја да су током винчанске културе изведени велики мелиорациони пројекти такође се не чини одрживом. Да ли у мачванској равници можемо рачунати с другим, атипичним облицима друштвене организације и насеобинске територијалности, питање је за будућа истраживања.

Карта 3 Распрострањеност насеља винчанске културе у Мачви
(према: Трбуховић и Васиљевић 1983: 44, карта 3)

Map 3 Distribution of Vinča culture settlements in Mačva
(after: Трбуховић и Васиљевић 1983: 44, map 3)

Посматрањем раноенеолитске евиденције и локалитета које су истраживачи издвојили као тип Обровац примећује се да су подељени на велике и мале (Трбуховић и Васиљевић 1975; Трбуховић и Васиљевић 1983), што упу-

ћује на потребу разноврснијег приступа проблематици ограђених простора у Мачви. Они су у равничарској Мачви протумачени претежно као адаптација на мочварно и баровито окружење, односно као мале насеобине, сталне или сезонске, у којима је настањена једна до две породице (Трбуховић и Васиљевић 1975; Трбуховић и Васиљевић 1983). У ранијим радовима је указано да наведено тумачење такође има аналогију и, вероватно, интерпретативни темељ у локалној традицији, односно у колебарском начину живота, који је био највидљивија одлика Мачве до пре неколико деценија. Колебе су релативно изоловани простори недалеко од великих насеља, најчешће настањени током пољопривредне сезоне или, ређе, целе године, из економских разлога као што су пољски радови или чување стоке (Трипковић 2020; Трипковић 2020). Према тренутној евиденцији, бар неки локалитети типа Обровац имају насеобински карактер (Трипковић и др. 2017), а лоша очуваност керамичког материјала указује на дуготрајну изложеност влази (Вуковић и Трипковић 2023). С друге стране, бар неки локалитети типа Обровац основани су у животној средини у којој су, помешано, присутне копнене биљне врсте и оне које колонизују влажна подручја (Veselinović et al. 2022). Отуда се чини да је током холоцена Мачва бар периодично била баровита и мочварна средина. Упоредна провера стратиграфије у ограниченом броју примера не указује на то да је простор локалитета вештачки издигнут, као што су ранији истраживачи претпоставили, већ да се пре ради о палеоземљишту, које је вероватно обogaћено распаднутим органским остацима и попримило тамнију боју (Трипковић 2017). Оно што такође не знамо поуздано тиче се сврхе широких и дубоких ровова који окружују такве локације, а која је могла бити вишеструка. За наш истраживачки проблем најважније питање односи се на њихову потенцијалну улогу у заштити од поплава. Геоархеолошка бушења седимената у рововима на шест локалитета типа Обровац пружила су прилично чврсту евиденцију да су били испуњени водом (Трипковић and Penezić 2017), што ствара бар индицију да је дубоко укопавање тих ровова могло да има одређену улогу у заштити локације од поплава и дренажи коришћеног простора.

ЗАКЉУЧАК

Од последњих деценија XIX века, проучавање прошлости Мачве, плодне равнице у западној Србији, унело је у археологију контроверзну интерпретацију канала, речних рукаваца и исушених речних корита као мелиорационих радова који су дело (пра)старе цивилизације. То тумачење није постало део археолошког главног тока, није наставило да партиципира у науци изван локалне археологије, нити је послужило као инспирација да се унапреди знање о регионалној прошлости. Континуирани значај сазнања о „старим мелиорационим радовима“ корен вероватно има у савременом искуству живота и боравка у Мачви, у њеном равничарском и водоплавном пејзажу и ограничењима подручја за ефективну и дугорочно стабилну пољопривредну производњу. Наиме, тумачења археолошких остатака у Мачви одвијала су се упоредо с државним стратегијама и плановима да се плодна, али баровита и плавна ма-

чванска равница прилагоди или унапреди за пољопривредну делатност. Ниво поклапања археолошких и водотехничких активности показује да то није тек коинциденција и да су тумачења прошлости несумњиво била под утицајем агенди регионалног развоја, што се једнако односи на дело Анта Алексића крајем XIX века и првих археолога мачванске равнице током друге половине XX века. Алексић је, као хидролог и картограф, примарно био фокусиран на хидрографију Мачве, али је прикупљао и податке о старинама, наводио легенде и стављао их у контекст водоплавне средине коју је неопходно укротити. Васиљевић и Трбуховић су, као професионални истраживачи прошлости, били фокусирани на археолошке остатке, али искуство живота и рада у Мачви имало је важну улогу и неизбежно је уткано и у њихово дело. Сви истраживачи упориште налазе у народној традицији, легенди о џину и поплавама, коју, смештену између прошлости и садашњости, заправо користе да успоставе извесност и непроменљивост мачванског простора.

Интерпретативни оквир мачванских истраживача прошлости утемељен је у дешавањима која су обликовала њихову стварност, па у археолошким радовима лако читамо сусрете модерне популације с поплавама и потребу да успоставе контролу над природном средином, једнако као што нам назначују успехе које су постигле старе цивилизације у надвладавању истог окружења. Кратак археолошки тест свакако не нуди дефинитивне закључке о прилагођавању праисторијске популације животу у мочварној средини, углавном због ниског степена истражености, али пружа одређене могућности за разматрања тог проблема. Ранија тумачења свакако би требало користити као подстицајне истраживачке праксе, које ћемо прилагодити новом времену, новим знањима и очекивањима. То посебно важи за коришћење народне традиције, локалних митова и легенди у поступку археолошког закључивања, који за археологију имају одређен истраживачки значај, али захтевају врло опрезну, промишљену и одговорну примену (Gazin-Schwartz and Holfort 1999). Има помало охрабрења у томе да је примарну селекцију важних и неважних података прикупљених на пропутовањима кроз Мачву дао управо Анта Алексић. Наиме, на крају текста Топографија старинских остатака у садањој Мачви (Алексић 1882: 192) наводи једну другу легенду, не знајући тачно шта да ради с њом, где да је удене и с чим да је повеже. Она се тиче такође поплава, и то управо на локацији (Битвина глава) одакле креће, према мишљењу првих мачванских археолога, систем старих мелиорационих канала. Легенда гласи: „Наши су стари некада (кад?) затварали извор Битве – који се више Дубља у ливадама налази – са сланином и са црним трном, да вода ове реке више не дави доња села. И тај је лек – веле – помогао“ и Алексић потом даје коментар: „Ето какви се појмови код народа лако одомаће и предањем очувају. Па ипак занимљиво би било и овакове гатке прибележити“.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Алексић, А. 1881

Топографија старинских остатака у садањој Мачви, *Раг, листи за науку и књижевности* 1 (2): 186–192.

Алексић, А. 1882

Мачванска благишта, *Споменица Николе Чујића* 4: 348–361.

Алексић, А. 1891

Мачва – са нарочитим погледом на поплавне прилике, *Гласник Српскога ученог друштва* 72: 1–105.

Арсеновић, Т. 1996

Предговор, у: М. Васиљевић, *Мачва, историја, сџановништво*, Београд: ЈП ПТТ Србија, 3–4.

Babić, S. 2018

Metaarheologija, ogled o uslovima znanja o prošlosti, Clío: Beograd.

Borić, D. 2009

Absolute dating of metallurgical innovations in the Vinča Culture of the Balkans, in: *Metals and Societies, Studies in honour of Barbara S. Ottaway*, T. K. Kienlin & B. W. Roberts, eds., Universitätsforschungen zur prahistorischen Archäologie, Bonn: Habelt, 191–245.

Borić, D. et al 2018

Enclosing the Neolithic World: A Vinča Culture Enclosed and Fortified Settlements in the Balkans, *Current Anthropology* 59 (3): 336–346.

Васиљевић, М. 1994

Шести деценија Народног музеја у Шајцу, 1934-1994, Шабац: Народни музеј.

Васиљевић, М. 1996

Мачва - историја, сџановништво, Београд: ЈП ПТТ Србија.

Vasiljević, M. i Trbuhović, V. 1973

Rekonosciranje u Podrinju, *Arheološki pregled* 15: 133–161.

Veselinović, G. et al. 2022

Reconstruction of paleoenvironment and ancient human activities at Obrovac-type settlements (Serbia) using a geochemical approach, *Quaternary International* 610: 122–132. <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2021.09.001>

Веселиновић, Ј. 1896

Хајдук Сџанко, Београд: Штампарија Светозара Николића.

Буковић, Ј. и Трипковић, Б. 2023

Третман површина посуда после печења у раном енеолиту: пример с локалитета Шанац–Изва код Липолиста (Западна Србија), *Зборник Народној музеја* (Београд) 26-1: 93–106.

Vučković, V. 2019

Neolithic economy and macro-lithic tools of the Central Balkans. Doctoral Disertation, Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Prehistoria.

Gazin-Schwartz, A. and Holtorf, C. 1999

As long as ever I've known it...?: on folklore and archaeology, in: *Archaeology and Folklore*, A. Gazin-Schwartz and C. Holtorf, eds., London and New York: Routledge, 2–23.

Greenfield, H. and Kapuran, A. 2021

Size doesn't matter: Foeni Salas, A Small Multi-period Settlement in the Romanian Banat, *Сџаринар* (н.с.) 71: 21–60.

Ђуричић, А. 2022

What We Do for Food. Social Strategies for Overcoming Food Scarcity in the Neolithic of the Central Balkans, *Documenta Praehistorica* 49: 46–66.

Марковић, Ј. 1970

Физичкогеографски приказ околине Шапца, у: *Шабац у њрошлости* 1, ур. С. Филиповић, Шабац: Историјски архив, 11–34.

Milanović, D. 2019

Insight into the regional distribution and geographic setting of the Vinča and Bubanj-Sălcuta-Krivodol settlements in the Central Balkans and its implication, *Сџаринар* (н.с.) 69: 61–84. <https://doi.org/10.2298/STa1969061M>

Милановић, Д. 2021

Каснонеолитско налазиште Средње поље у Брадарцу код Алексинца: положај и околина, геофизичка истраживања и прелиминарни резултати археолошких ископавања 2021. године, *Караџић, часопис за историју, етнологију, археологију и уметности* 13: 7–19.

Милићевић, М. 1876

Кнежевина Србија, Београд: Државна штампарија.

Milojević, D. M. 1962

Маџва, Šabačka Posavina i Pocerina, Beograd: Geografski institut „Jovan Cvijić“.

Orton, D. 2012

Herding, settlement, and chronology in the Balkan Neolithic, *European Journal of Archaeology* 15 (1): 5–40.

Поповић, Р. Ј. и Вулетић, А. 2019

Регулација савске и дринске обале и заштита Мачве од поплава у 19. и почетком 20. века, у: *Живој на рекама југоисточне Европе. Историјски аспекти просторног планирања насеља и комуникација*, ур. Љ. П. Ристић, Посебна издања 141, Београд: Балканолошки институт САНУ, 135–156.

Porčić, M. 2019

Evaluating Social Complexity and Inequality in the Balkans Between 6500 and 4200 BC, *Journal of Archaeological Research* 27, vol. 3: 335–390. DOI: 10.1007/s10814-018-9126-6

Porčić, M. 2011

An exercise in archaeological demography: estimating the population size of Late Neolithic settlements in the Central Balkans, *Documenta Praehistorica* 38: 323–332.

Stefanović, M., Gavrilović, Z. i Bajčetić, R. 2014

Lokalna zajednica i problematika bujičnih poplava, Београд: Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија у Србији.

Стојић, М. и Церовић, М. 2011

Шабац, културна стразиографија праисторијских локалитета у Подрињу, Београд: Археолошки институт; Шабац: Народни Музеј.

Трбуховић, В. 1985

Најстарији мелиорациони радови у Мачви, *Историјски преглед* (Ваљево) 2: 107–114.

Трбуховић, В. и Васиљевић, М. 1975

Обровци, посебан тип неолитских насеља у западној Србији, *Стари-нар* (н.с.) 24–25: 157–62.

Трбуховић, В. и Васиљевић, М. 1983

Најстарије земљорадничке културе у Подрињу, Шабац: Народни музеј.

Трипковић, Б. 2013

Домаћинство и заједница: кућне и насеобинске историје на централном Балкану, Београд: Филозофски факултет.

Трипковић, Б. 2017

Значење и вредност археолошког наслеђа: пример из Мачве, у: *Културно добро данас: вредност и значење*, ур. Н. Живковић, Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда, 60–72.

Tripković, B. 2018

Nastanak lokaliteta tipa „Obrovac“: stratigrafsko vrednovanje stare hipoteze, *Arhaika* 5: 65–78.

Трипковић, Б. 2020

Велики свеј и мали свејови: стiруктyра и значење археолошких yпрак-ци у Србији, Београд: Филозофски факултет.

Tripković, B. 2020

The Neolithic i Postneolithic Settlement Mounds of Western Serbia, in: *Making Spaces into Places. The North Aegean, the Balkans and Western Anatolia in the Neolithic*, N. Tasić, D. Urhem-Kotsou and M. Burić, eds., BAR International Series 3001, Oxford: British Archaeological Reports Ltd, 141–147.

Tripković, B. and Penezić, K. 2017

On-site and off-site in western Serbia, *Quaternary International* 429: 35–44. DOI: 10.1016/j.quaint.2015.12.004

Трипковић, Б., Церовић, М. и Булић, Д. 2013

Културно наслеђе северозападне Србије: локалитети типа ‘Обровац’, четрдесет година касније, у: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама*, ур. В. Филиповић, Р. Арсић и Д. Антоновић, Београд: Српско археолошко друштво; Ваљево: Завод за заштиту споменика културе, 45–56.

Трипковић, Б. и др. 2017

Шанац-Изба код Липолиста, локалитет типа „Обровац“: стратиграфија и релативна хронологија, *Гласник Српској археолошкој друштва* 33: 47–72.

Ђирковић, М. С. 2008

Земља Мачва и град Мачва, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 74, свеска 1–4: 3–20.

Ђоговић, V. 1997

Istorija srpskog naroda, Beograd: Ars Libri.

Chapman, J. 1981

The Vinča Culture of Southeast Europe, BAR International Series 117, Oxford: Archaeopress.

Crnobrnja, A., Simić, Z. and Janković, M. 2009

Late Vinča Culture Settlement at Crkvine in Stubline, *Старинар* (н.с.) 59: 9–24. DOI:10.2298/STA0959009C

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ / INTERNET SOURCES

<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/3felmeres.htm>

[приступљено: 1. 4. 2023]

**LIFE IN FLOOD-PRONE AREAS OF (PRE)HISTORIC MAČVA:
IN BETWEEN RECORDS AND INTERPRETATION**

SUMMARY

Agricultural areas with unstable water flows are one of the fundamental problems that human production societies are facing. Regardless of whether those are river overflows or strong torrential flows, smaller or larger flood-prone areas, longer or shorter water retention, they periodically cause enormous damage to agricultural crops, cause scarcity of food, destroy property, create marshy and boggy land and make the possibility of return to a normal life uncertain. From the perspective of historical-geographical development, the question arises as to how the people in the past adapted to living in marshy and boggy environments and whether our experience was different from theirs. In this paper, this topic is discussed on the example of the fertile plain of Mačva in western Serbia, during the period from the Early Neolithic to the Early Eneolithic, i.e. the period from the end of the 7th to the end of the 5th millennium. Mačva is rich in material remains from this period, which have been traditionally interpreted as cultural adaptation to a swampy and flood-prone environment. Modern-day Mačva is also characterised by frequent and catastrophic floods, hence, the methodology of this paper puts to test the implicit notion, which is gaining more and more supporters in archaeology, that our understanding of the past, research goals and data selection are conditioned by our contemporary experiences and perceptions of our own reality. The aim of this paper is to show, on the example of the relationship between the present and the past, how our long-term experience with a flood-prone and swampy environment has created or imposed a strong link between archaeological records and their interpretation.

It was pointed out that archaeological interpretations of the past took place in parallel with strategies and plans to adapt or improve the barren and flood-prone area of Mačva for agricultural production. The level of concurrence between these processes indicates that it was not just a coincidence and that the interpretations of the past were undoubtedly influenced by the regional development agenda, and this applies equally to the work of Anto Aleksić, in the end of the 19th century, and the first archaeologists in the plain of Mačva during the second half of the 20th century. As a hydrologist and cartographer, Aleksić was primarily focused on the present, but in addition to his observations of everyday life in Mačva and the need for change, he also gathered data on antiquities. As professional researchers of the past, Vasiljević and Trbuhović were focused on archaeological remains, while the mentions of the present were only sporadic, although they undoubtedly considered it important. In-between the past and the present is folk tradition, recorded in a local legend about a giant who digs canals, abundantly used by both to establish the certainty and immutability of space. This leads, among other things, to a method that they have in common, namely, that the framework for interpreting the past is based on events that shaped their reality, therefore, we can easily “read” of the encounters of the local population with floods in archaeological scientific papers, as well as the need to establish control over the natural environment. This brief archaeological test does not offer definitive conclusions regarding the adaptation of the prehistoric population to life in a wet environment, mainly due to the low research level; it does, however, offer various possibilities for considering the mentioned problem. Their interpretations should certainly be used as stimulating research practices that we will adapt to new times, new knowledge and expectations.